

ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
Α' ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΡΗΤΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗ

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
«ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»
ΤΟΜΟΣ ΙΕ' - ΙΣΤ', ΤΕΥΧΟΣ ΙΙΙ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Α. Γ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ ● ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ ΚΡΗΤΗΣ 1963

ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ

Ἄς συγχωρήσουν οἱ κ. κ. φιλόλογοι καὶ εἰδικώτερα οἱ γλωσσολόγοι τὴν ἀνάμειξη ἑνὸς βέβηλου σὲ ζητήματα τῆς εἰδικότητάς των: Τὸ Κρητικὸ Γλωσσικὸ Ἰδιῶμα. Δὲν εἶμαι γλωσσολόγος οὔτε κὰν φιλόλογος, μὰ νομίζω πῶς, σὰν Κρητικὸς, μπορῶ νὰ πῶ μερικὰ λόγια γιὰ τὴ μνητρικὴ μου γλῶσσα καὶ νὰ θέσω ἓνα ζήτημα γιὰ τοὺς εἰδικούς.

Ὅταν ἀκούω καμμιά φορὰ Ἑλληνες ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα νὰ κοροϊδεύουν τοὺς Κρητικούς γιὰ τὴ βαρεῖα προφορὰ τους καὶ τὸ γλωσσικὸ τοὺς ἰδιῶμα, ποὺ οὔτε μποροῦν νὰ τὸ προφέρουν σωστά, παραλλάσσοντάς το, λέγοντας τὸ κρητικὸ καὶ τσαί, τὸ εἶντα εἰννντα κλπ., ὁ κρητικὸς μου ἐγωισμὸς πειράζεται, γιὰτὶ ἡ Κρήτη εἶναι ἐκεῖνη, ποὺ διαφύλαξε, μὲ ζῆλο καὶ πείσμα κρητικὸ, στοὺς μαύρους αἰῶνες τῆς δουλείας ποὺ πέρασε ἡ χώρα τὴν Κρητικὴ Λαλιά, ἡ ὁποία ἐγινε ἔπειτα τὸ θεμέλιο, πάνω στὸ ὁποῖο οἰκοδομήθηκε ἡ σημερινὴ Νεοελληνικὴ Γλῶσσα.

Ἡ Κρητικὴ Διάλεκτος δὲν μοιάζει μὲ τίς διαλέκτους τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν. Εἶναι ἡ Μητέρα - Διάλεκτος, ποὺ γέννησε κυρίως τὴ Δημοτικὴ μας γλῶσσα, μὲ τὴν ὁποία ἔχει στενότερη συγγένεια. Ἀπ' ὅλα τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἑλληνικῆς τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα παρουσιάζει τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ σημερινὴ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, τόσο ἀπὸ ἀποψη καθαρὰ γλωσσικὴ ὅσο καὶ ἀπὸ ἀποψη ἱστορικὴ. Τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα εἶναι ὁ σπουδαιότερος συνδετικὸς κρίκος, ποὺ συνδέει τὴ σημερινὴ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα μὲ τὴ Βυζαντινὴ, τὴν ἄμεσο διάδοχο τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα διασώζει, περισσότερες ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐλληνικὸ ἰδιῶμα, βυζαντινὲς λέξεις, γιὰτὶ οἱ σχέσεις τῆς Κρήτης μὲ τὸ Βυζάντιο ἦταν πάντοτε στενότερες. Κρητικοὶ ἦταν οἱ τελευταῖοι ὑπερασπιστὲς τῆς Κωνσταντινούπολης, ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ πολεμοῦν στὸν Πύργο τοῦ Βασιλείου Λέοντα καὶ Ἀλεξίου, ἐνῶ ἡ ἡμισέληνος εἶχε ὑψωθεῖ στὰ κτίρια τῆς Πόλης. Οἱ Κρητικοὶ αὐτοί, τοὺς ὁποίους σεβάστηκεν ὁ Πορθητὴς γιὰ τὴν παλληκαριά τους, μεταφέραν στὸ νησί τους τὴν τελευταία ἀετοφόρα σημαία τοῦ Βυζαντίου καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ πῆραν μαζὶ τους καὶ ὅλα τὰ ὄνειρα καὶ τοὺς πόθους τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, τὰ ὁποῖα διαφύλαξαν ὡς ποὺ . . . νὰ ῥθει ἐκεῖνη ἡ μέρα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀποικισμὸ τοῦ νησιοῦ ἀπὸ βυζαντινούς, ποὺ εἶχε,

γίνει μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τοὺς Σαρακηνοὺς, ὅταν ὁ τουρκικὸς ζόφος σκέπασε τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, πολλοὶ λόγιοι καὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Πόλης κατέφυγαν στὴ βενετοκρατούμενη τότε Κρήτη, φέρνοντας μαζί τους τὴ γλῶσσα τους καὶ τὴ μόρφωσίν τους.

Ἔτσι ἡ Κρήτη, στὴν ὁποία ἀντανακλοῦσαν καὶ οἱ νέες ιδέες τῆς Ἱταλικῆς Ἀναγέννησης, μὲ τὴ συχνὴ ἐπικοινωνία καὶ συνάφεια ποὺ εἶχε μὲ τὸ σπουδαιότατο τότε κέντρο, τὴ Βενετία, ἔγινε, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν καὶ αὐτὴ ὑπόδουλη, τὸ πνευματικὸ κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ Κιβωτὸς τῆς Διαθήκης, στὴν ὁποία διασώθηκε κάθε τι τὸ ἐλληνικόν. Ὁ Χάντακας συγκέντρωσε τότε ὅλη τὴν ἐλληνικὴ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀκτινοβόλησαν σ' ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ μὲ καὶ στὸν ξένο κόσμον οἱ μεγαλύτερες Ἑλληνικὲς διάνοιες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ποὺ οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποί των εἶναι ὁ Κορνάρος καὶ ὁ Θεοτοκόπουλος. Ἔτσι, ἐνῶ ὁλόκληρη ἡ ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα ἦταν βυθισμένη σὲ βαθὺ σκοτάδι τῆς πᾶσι στυνγνῆς δουλείας στὴν Κρήτη ἀνθοῦσαν τὰ γράμματα καὶ οἱ Καλὲς Τέχνες. Ἡ Κρητικὴ Λογοτεχνία τῶν αἰώνων αὐτῶν μὲ τὰ ἀθάνατα ἔργα της τιμᾷ ὅχι μόνον τὴν Κρήτη μὰ τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρη. Ἡ Λογοτεχνία αὐτή, τόσο πλούσια κυρίως τοὺς τελευταίους αἰῶνες τῆς Βενετοκρατίας, ἐγαλόνισε ἐπὶ αἰῶνες ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνισμό μὲ τὰ ἔργα της, κυρίως τὰ ἔμμετρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ κομμάτια ἔγιναν Δημοτικὰ τραγούδια καὶ τὰ Κρητικὰ ἔργα ἔπαιζαν τὸ ρόλο τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας.

Ὁ πλοῦτος τῆς Κρητικῆς Διαλέκτου εἶναι ἀναμφισβήτητα μοναδικός. Εἰδικὰ στὰ κοσμητικὰ ἐπίθετα ὁ πλοῦτος αὐτὸς εἶναι ἀνεξάντλητος καὶ μόνον μὲ τὰ ἔπη τοῦ Ὅμηρου μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ. Ὁλόκληρος ὁ Κρητικὸς Λαὸς εἶναι γλωσσοπλάστης. Χιλιάδες εἶναι οἱ σύνθετες λέξεις ποὺ πλάθει καὶ χρησιμοποιεῖ καθημερινὰ στὶς ὁμιλίες του. Ὑπάρχουν λέξεις στὸ στόμα τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ, καθ' αὐτὸ δημιουργήματά του, ποὺ ἄδικα θὰ τὶς ζητήσῃ κανεὶς σὲ λεξικά. Ὁ Κρητικὸς ὅμως διατηρεῖ καὶ λέξεις τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἰδίως γεωργικὲς καὶ ποιμενικὲς, τὶς ὁποῖες δὲν θὰ ἀκούσῃ κανεὶς σὲ κανένα ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδας. Τοπωνυμικὰ δὲ ὀνόματα διατηρεῖ τὰ ἴδια, ἀναλλοίωτα, ἐπὶ χιλιάδες χρόνια, ὅπως εἶναι τὰ Κνωσός, Φαιστός, Τύλισος, Ἀξὸς κλπ.

Οἱ τόσοι κατακτητὲς ποὺ πέρασαν πάνω ἀπὸ τὰ χώματα αὐτὰ ποὺ πατοῦμε σήμερα, τὰ ζυμωμένα μὲ ἄφθονο αἷμα καὶ δάκρυα, ποτὲ δὲν κατόρθωσαν νὰ σβύσουν τὴν Κρητικὴ Λαλιά, μὰ ἀντίθετα αὐτὴ κατάρτησε τοὺς κατακτητὲς σὲ τέτιο σημεῖο, ὥστε νὰ τοὺς κάνει νὰ ξεχάσουν τὴ δική τους γλῶσσα καὶ νὰ μιλοῦν τὴν Κρητικὴν. Οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Ἰσπανίας, ποὺ ἀπ' ἀφορμὴ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Κρή-

της ἀπ' αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ 1000 χρόνια ὁργανώθηκε καὶ τὸ Συνέδριο τοῦτο, κάθησαν ἐδῶ ἐνάμισυ σχεδὸν αἰῶνα, μὰ δὲν ἄφισαν κανένα ἴχνος στὴ γλῶσσα τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστα τοπωνυμικά ὀνόματα. Κι αὐτοὶ οἱ Βενετσάνοι, παρὰ τοὺς ἀλλεπάλληλους ἀποικισμοὺς ποὺ ἔκαναν ἐδῶ, παρὰ τὸν ἀνώτερο πολιτισμὸ τους δὲν κατάφεραν τέσσερις ἡμισυ αἰῶνες, ποὺ διαφέντευαν τὴν Κρήτη, νὰ ἀλλάξουν τὴ Λαλιά τοῦ Κρητικοῦ. Ἀντίθετα ἐπεβλήθηκε σ' αὐτούς, ὅχι μόνον σὰν γλῶσσα ὁμιλούμενη ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Βενετάρχοντες, μὰ καὶ σὰν γλῶσσα γραπτή. Ὁ βενετσάνος φεουδάρχης Ἀνδρέας Κορνάρος ἔγραψε τὴν ὀγκώδη ἱστορία τῆς Κρήτης στὰ ἰταλικά, μὰ τὰ ποιήματά του, γιατί ἦταν καὶ ποιητής, τὰ ἔγραφε στὴν Κρητικὴ γλῶσσα, γιατί αὐτὴ τὴ γλῶσσα αἰσθανόταν περισσότερο ἀπὸ τὴν ἰταλική, σὰν μητρική του γλῶσσα. Κι ὅχι μόνον αὐτός. Ὁ ἀδελφός του Βιτσέντζος Κορνάρος, ποὺ πιστεύω πὼς εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτόκριτου, τοῦ νεωτέρου τούτου κλασσικοῦ ἔπους τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας, γράφει τὸ ὑπέροχο αὐτὸ ποιητικὸ ἔργο στὸ γνήσιο Κρητικὸ ἰδίωμα τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης, γιατί αὐτὸ αἰσθανόταν σὰν μητρική του γλῶσσα. Τὰ ἴδια μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν ποιητὴ τοῦ Φορτουνάτο Μαρκαντώνιο Φόσκολο.

Τί νὰ ποῦμε γιὰ τοὺς Τούρκους; Αὐτοὶ ἔχασαν ὀλοσδιόλου τὴ γλῶσσα τους καὶ μιλοῦσαν τὴν πιδ γνήσια Κρητικὴ Διάλεκτο. Οἱ Τοῦρκοι Κρητικοί, ποὺ ἔφυγαν τὸ 1923 ἀπ' ἐδῶ μὲ τὴν Ἀνταλλαγὴ τῶν Πληθυσμῶν, σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης, μιλοῦν ἀκόμη καὶ σήμερα στὴν Τουρκία μεταξύ τους τὴν Κρητικὴ Διάλεκτο σὰν μητρική τους γλῶσσα.

Ἀλλά, ὅπως εἶναι φυσικὸ, οἱ κατακτητὲς ἄφισαν τὰ ἴχνη τῆς διάβασής των καὶ στὴν Κρητικὴ Λαλιά. Καὶ οἱ Βενετσάνοι καὶ οἱ Τοῦρκοι, γιὰ νὰ περιοριστοῦμε στοὺς τελευταίους κατακτητὲς, τὴν πλούτισαν μὲ πολλὰς λέξεις, ὀνομασίες ἀντικειμένων, τίτλους ἀξιομάτων, δικανικοὺς ὅρους, θρησκευτικοὺς κλπ., ποὺ πολλὰς ἀπὸ τίς λέξεις αὐτὲς σώζονται ἀκόμη στὸ στόμα τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ, περισσότερες δὲ σὲ συμβόλαια, διαθῆκες, σὲ πράξεις τῶν δικαστηρίων καὶ ἄλλα δημόσια ἔγγραφα ἀλλὰ καὶ σὲ λογοτεχνικά ἔργα τῶν ἐποχῶν ἀκρίνων.

Ἐννοεῖται, ὅτι πολλὰς ἀπὸ τίς ξενικὰς αὐτὲς λέξεις, ποὺ ζοῦν ἀκόμη στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, σιγὰ - σιγὰ μὲ τὸ σχολεῖο, τὴν ἐφημερίδα, τὴ λογοτεχνία καὶ μὲ τὴν εὐκόλη ἐπικοινωνία τοῦ πληθυσμοῦ «ἀποσκορακίζονται», ὅπως λένε οἱ εἰδικοί, καὶ ἀντικαθιστοῦνται μὲ ἐλληνικὰς. Ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν καὶ πολλὰς ποὺ «πολιτογραφήθηκαν», ἃς ποῦμε, καὶ ἀποτελοῦν σήμερα ἀναπόσπαστα μέλη τοῦ σώματος τῆς Κρητικῆς Λαλιάς. Ὑστερα ἀπὸ ἐλεύθερο βίον μισοῦ αἰῶνα,

στὰ δικαστήρια τῆς Κρήτης, ὅταν οἱ δικαστὲς δὲν εἶναι Κρητικοί, χρειάζεται πολλὰς φορὰς διερμηνέας γιὰ νὰ μεταφράξῃ ὁρισμένους λέξεις ἀπὸ τὶς καταθέσεις τῶν μαρτύρων ἢ τῶν διαδίκων, καὶ μάλιστα τῶν καταγομένων ἀπὸ ὀρεινὰ χωριά, ὅπου τὸ Κρητικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα εἶναι γνησιότερο. Πολλὰς φορὰς ἐπίσης τὰ δικαστήρια βρίσκονται σὲ ἀδιέξοδο, γιὰτὶ δὲν ξέρουν πῶς νὰ ἐξηγήσουν ὁρισμένους ὅρους, ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἐπίσημους κτηματικοὺς τίτλους καὶ ἀφοροῦν σοβαρὰς κτηματικὰς διαφορὰς.

Ὅλος αὐτὸς ὁ πλοῦτος τῆς Κρητικῆς Λαλιᾶς, ἄριστο τεκμήριον τῆς διανόησης καὶ τῶν συναισθημάτων τοῦ Κρητικοῦ, ποὺ ἀντικατοπτρίζει ἐλπίσιν καὶ τὶς ἱστορικὰς περιπέτειας τοῦ νησιοῦ, πρέπει νὰ συγκεντρωθεῖ μὲ ἐπιμέλεια καὶ νὰ ἐκδοθῇ σ' ἓνα Λεξικὸ τῆς Κρητικῆς Διαλέκτου. Τὸ Λεξικὸ αὐτὸ πρέπει νὰ περιλάβει :

α'.— Ὅλες τὶς ἰδιωματικὰς λέξεις, ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὰ γνωστὰ Κρητικὰ λογοτεχνικὰ κείμενα, τὸν Ἐρωτόκριτο, τὴν Ἐρωφίλην, τὸ Κρητικὸ Θέατρο κλπ.

β'.— Ὅλες, κατὰ τὸ δυνατόν βέβαια, τὶς λέξεις, ποὺ ζοῦν ἀκόμη στὸ στόμα τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ καὶ δὲν βρίσκονται γραμμέναι σὲ κανένα κείμενον. Μὲ εἰδικὰ σημεῖα θὰ σημειώνονται οἱ λέξεις ποὺ ἔπαψαν νὰ ζοῦν καὶ δὲν ἀκούονται πιά στὴ γλῶσσα τοῦ Λαοῦ. Τῇ δουλειᾷ αὐτῇ θὰ βοηθήσουν πολὺ καὶ οἱ σχετικὰς ἐργασίαι, ποὺ ἔχουν γίνεσθαι κατὰ καιροὺς ἀπὸ διάφορους συλλέκτες γλωσσικοῦ ὕλικου καὶ ἐδημοσιεύτηκαν σὲ περιοδικὰ ἢ αὐτοτελῶς, ἢ παραμένουν ἀνέκδοτοι. Κάθε λέξη πρέπει νὰ παρακολουθεῖται σ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν τῆς διαδρομὴν, μὲ τὶς διάφορας σημασίας τῆς καὶ μὲ παραδειγματικὰς φράσεις χρησιμοποίησίν τῆς, ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες, παροιμίαις κλπ.

Ἐνα ἄλλο σοβαρότατον ζήτημα εἶναι ἡ ὀρθὴ ἀπόδοση τῆς Κρητικῆς προφορᾶς. Τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσουν τὴν Κρητικὴν προφορὰν. Ὅρισμένα σύμφωνα ἢ συνδυασμοὶ συμφώνων τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ ἀποδώσουν τὴν Κρητικὴν προφορὰν. Ἀλλὰ γιὰ κάθε γλῶσσα οἱ συνδυασμοὶ αὗτοί εἶναι διαφορετικοὶ καὶ ἔτσι θὰ δημιουργοῦνταν ἓνας κυκεώνας, ποὺ θὰ περιέπλεκε περισσότερο τὸ ζήτημα ἀντὶ νὰ τὸ λύσει.

Πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, τὸ 1886, ἰδρύθηκε ἓνας διεθνὴς Ὀργανισμὸς μὲ ἔδρα τώρα τὸ Λονδίνο, γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Association Internationale Phonétique, ποὺ μοναδικὸς του σκοπὸς εἶναι ἡ καθιέρωση ὀρισμένων σημείων, διεθνῶς ἀναγνωρισμένων, γιὰ τὴν ἀπόδοση γραπτῶς ὅλων τῶν φωνητικῶν φθόγγων ὅλων τῶν γλωσσῶν τοῦ κό-

σμου. Τὰ φωνητικὰ αὐτὰ σημεῖα ἔχουν ἀναγνωριστῆ διεθνῶς καὶ τελευταῖα χρησιμοποιοῦνται καὶ στὶς μεθόδους ξένων γλωσσῶν. Μόνον μ' αὐτὰ τὰ σημεῖα εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῇ ἀκριβῶς ἡ Κρητικὴ Λαλιά.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐκδόσεως ἐνὸς Λεξικοῦ τῆς Κρητικῆς Διαλέκτου εἶναι ἀναμφισβήτητα σοβαρὸ καὶ ἐνδιαφέρον, γιατί θὰ ἀποτελέσει πλούσιο ἀρχεῖο τῆς καταγωγῆς τῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς καὶ καθρέφτης τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ νησιοῦ. Γι' αὐτὸ νομίζω πὼς πρέπει νὰ ὀργανωθῇ μιὰ εἰδικὴ Ὑπηρεσία ἀπὸ εἰδήμονες, παρόμοια περὶπου μὲ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσας, μὲ ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τὴν ἀποδελτίωση ὅλης τῆς Κρητικῆς Φιλολογίας, τὴ συγγέντρωση ὅλου τοῦ γλωσσικοῦ πλούτου ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Λαοῦ, ποὺ δὲν ἀναφέρεται σὲ βιβλία, καὶ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Λεξικοῦ τούτου, ἡ ὁποία, φυσικά, δὲν θὰ πάρει τὸ ρυθμὸ τῆς ἐκδοσῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας, γιατί δὲν ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει τόσα πολλαπλὰ προβλήματα τῶν διαφόρων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ὁλόκληρης τῆς Ἑλλάδας.

Ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ἀσχοληθοῦν μ' αὐτὴ τὴ δουλειά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μόρφωσή τους, θὰ πρέπει νὰ εἶναι Κρητικοὶ ὃχι μόνο στὴν καταγωγὴν μὰ καὶ γέννημα καὶ ἀνάθρεμμα τοῦ Κρητικοῦ χωριοῦ. Γιατί καὶ ἡ πῶς εὐρεῖα μόρφωσις δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ αἰσθητήριον τῆς διαλέκτου, ποὺ ἔχει σὰν φυσικὸ προτέρημα ὁποῖος γεννήθηκε καὶ ἀνατράφηκε στὸ Κρητικὸ χωριό. Ἀκόμη καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Κρητικοί, ποὺ γεννήθηκαν καὶ ἀνατράφηκαν στὶς πόλεις τῆς Κρήτης καὶ δὲν ἔζησαν γιὰ πολὺ ἀνάμεσα στὸ Λαὸ τῆς ὑπαίθρου, δυσκολεύονται νὰ καταλάβουν τὴν πραγματικὴ σημασίαν πολλῶν ἰδιωματικῶν κρητικῶν λέξεων. Ὁ Ξανθοῦδιδης ἐπέτυχεν ἐν σὺν τῇ σωστῇ ἀποκατάστασι τοῦ κειμένου τοῦ Ἑρωτοκρίτου καὶ τῶν ἄλλων κρητικῶν ἔργων ποὺ ἐξέδωκε καὶ στὴν ὀρθὴ ἐξήγησιν τῶν ἰδιωματικῶν κρητικῶν λέξεων, ὃχι τόσο χάριν στὴν εὐρύτατη μόρφωσίν του μὰ κυρίως γιατί εἶχε γεννηθεῖ καὶ ἀνατραφεῖ σὲ χωριὸ τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης, — ὅπου τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Ἑρωτοκρίτου ζῇ ἀκόμη στὴ γλῶσσα τοῦ Λαοῦ — καὶ τὸ ἰδίωμα αὐτὸ τὸ γνῶριζε ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μάνας του, καὶ συνεπῶς τὸ αἰσθανότανε διαφορετικὰ ἀπὸ ἓνα μὴ Κρητικόν.

Ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει μεγαλύτερη ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος καὶ περιορίζομαι στὰ παραπάνω. Θέλω μόνο νὰ προσθέσω, ὅτι ἔχω ὅλη τὴ διάθεσιν νὰ συνδράμω μὲ τίς ἀσθενικὲς μου δυνάμεις, ὅσο μοῦ μένει καιρὸς, στὴν προσπάθειαν αὐτὴν καὶ νὰ προσφέρω, γιὰ τὴν πληρέστερον ἐμφάνισιν τοῦ ἔργου, ὅλο τὸ γλωσσολογικὸ ὕλικόν ποὺ συλλέγω τώρα καὶ 25 χρόνια.

